

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. №21-22. Ст.135.
3. Проект Закону «Про медіацію» №3665. Електронний ресурс: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.
4. Український центр медіації. Електронний ресурс: <http://ucminternational.com.ua/>
5. М. Поліщук. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 65.
6. .І. Ясиновський. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні. *Актуальні проблеми політики*. №55. 215. С. 260-267.

Дзюба Ірина Вікторівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Книш Софія В'ячеславівна
студентка юридичного факультету
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ЕВОЛЮЦІЯ СПАДКОВОГО ПРАВА ВІД РАДЯНСЬКИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Відносини спадкування мали місце як за часів Київської Русі так і з розвитком правової системи, адже кожна людина протягом життя набуває певні матеріальні блага для себе, та для своїх нащадків і саме тому вона повинна бути впевнена в тому що її майно буде захищене в законному порядку і передане за її волевиявленням або ж за законом. Українська держава здобуваючи незалежність та суверенітет за багатовікову історію становлення, перебувала під впливом інших держав, не маючи можливості для створення правового підґрунтя для існування як незалежної держави та відповідного її забезпечення. Щодо спадкових норм, то вони діяли у всі часи, але з початком радянської доби спадкові норми то скасовувалися то потім знову відновлювалися.

Наприклад, П. Є. Орловський визнавав, що право спадкування існувало у нас протягом усього періоду з 1918 і до 1923 року, тобто до введення в дію Цивільного кодексу РРФСР. Говорячи про декрет ВЦВК від 27 квітня 1918 р. П. Є. Орловський писав в 1936 році: «... спадкування розглядалося по цьому декрету не як форма спадкоємства майнових прав, а як правова форма соціального забезпечення».

М. О. Рейхель, стверджував, що «...Беззастережна скасування права спадкування скидала з рахунків і роль наслідування як методу соціального

забезпечення. На це радянський законодавець, звичайно, не міг і не хотів піти адже існувала тільки ідеологія». За нормами декрету ВЦВК "спадкування" існувало як метод забезпечення майном непрацездатних і малозабезпечених родичів померлого по прямій низхідній і висхідній лінії (повнорідні) і тільки якщо вони безпосередньо мали відношення до цього майна.

Пізніше, Цивільний кодекс 1922 року почав допускати спадкування вже як за законом так і за заповітом. Коло осіб, що допускалося до спадкування, обмежувалося тільки прямими нащадками (дітьми, внуками та правнуками), дружиною померлого, а також непрацездатними і бідними особами, що перебували на утриманні померлого не менше року до його смерті. При спадкоємстві спадщина ділилася на рівні частини поміж усіма названими особами. Спадкодавець мав право розподілити інакше майно заповітом або позбавити права спадщини законних спадкоємців, але не призначати майно незаконним спадкоємцям.

За нормами 1928 року спадкодавець мав право заповідати майно – на користь держави, партії та громадських (але не церковних) організацій, також було введено обов'язкову частку у майні дітям спадкодавця до 18 років (3/4 законної частини). З розширенням прав та свобод громадян у Конституції СРСР 1936 року право спадкування було прямим правом громадян [2].

Указом Президії Верховної Ради РРФСР від 12 червня 1945 були встановлені черги спадкоємців за законом, але на відміну від тих норм які існують на сьогоднішній день існувало лише три черги а не п'ять як нині, й окрім непрацездатних родичів у право спадкування ввели працездатних батьків, а також братів та сестер спадкодавця. Таким чином радянське керівництво намагалося забезпечити добробут сімей, адже «якщо в радянській сім'ї все добре тоді і в країні також». Розширилися права спадкодавця, і у випадку призначення спадкоємців, спадкоємцем могла бути особа яка не є родичем спадкодавця, але тільки у випадку якщо у спадкодавця не має спадкоємців за законом [3].

За Цивільним кодексом Української РСР 1963 року, та Цивільним кодексом України 2004 року тлумачення та кількість спадкових норм значно розширилися. Наприклад, якщо у кодексі 1963 року існувало дві черги спадкоємців, то за кодексом 2004 року було доповнено ще три таким чином забезпечивши право і не найближчих родичів на частку у спадковій масі спадкодавця, тобто саме праву спадкування за заповітом на відміну від спадкування за законом як за кодексом 1963 року. За кодексом 2004 року, навіть якщо у спадкодавця немає жодного родича передбачено п'ятьма чергами то його майно за законом може перейти навіть до родичів шостого та сьомого ступеня споріднення, у разі якщо вони нададуть відповідні документи [4].

За кодексом 2004 року було розширено права заповідача заповідати майно не тільки особам, які належать до числа спадкоємців за законом, а й сторонній особі, яка не перебуває із заповідачем у родинних, сімейних відносинах, а також юридичній особі, державі Україна, АРК, територіальній громаді, іноземній державі та іншим суб'єктам публічного права (се. ЦК). Зок-

рема, заповідач може залишити своє майно спадкоємцю другої черги, незважаючи на, наявність осіб, які належать до першої черги спадкоємців за законом, тобто він не зв'язаний ні колом спадкоємців за законом, ні черговістю їх закликання до спадкування. Раніше майно відмерлої спадщини переходило до держави, а на сьогоднішній день таких прецедентів дедалі менше адже збільшено кількість можливостей, що свідчить про забезпечення прав усіх громадян у позитивному векторі розвитку. Усунені також деякі статті, та додані нові які демонструють розвиток права в країні

Отже, правова система держави пройшовши численну кількість змін перебуває на шляху розвитку та удосконалення. Громадяни всебічно мають право захищати своє майно, обирати спадкоємців і у випадку коли вони не перші в черзі на спадкування, передавати своє майно тим хто не є родичем, слідкувати за тим як саме захищене їх майно яке вони набули протягом життя, тим самим розширено коло демократичних свобод та прав громадян. Залучення України та її вступ у різні міжнародні організації, підписання конвенцій та дотримання міжнародної практики свідчить про зміни законодавства у майбутньому та усунення прогалин що існують сьогодні. Залучаючи таким чином міжнародний досвід, власну практику та дослідження змін правової системи з'являється можливість для її подальшого розвитку.

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. 2003. *Режим доступу до ресурсу*: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Кульчицький С. В. Конституційні реформи в СРСР [Електронний ресурс] / С. В. Кульчицький // Енциклопедія сучасної України. – 2003. *Режим доступу до ресурсу*: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%A110197\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%A110197$).

3. В.Д.Гончаренко, А.Й.Рогожин, О.Д.Святоцький. Хрестоматія з історії держави і права України. — Том 2. Лютий 1917 р. — 1996 р.: Навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. / В.Д.Гончаренко, А.Й.Рогожин, О.Д.Святоцький; За ред. члена-кореспондента Академії правових наук України В.Д.Гончаренка. — К. —1997. — 800с.. 1997

4. Цивільний кодекс Української РСР [Електронний ресурс] // Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1963. – *Режим доступу до ресурсу*: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/ru/1540-06>.

5. Нелін О. Еволюція норм спадкового права в процесі становлення і розвитку правової системи України / О. Нелін // Юридична Україна. - 2013. - № 1. - С. 62-66. *Режим доступу до ресурсу*: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2013_1_12.